

Regelrådets uppgift är att granska och yttra sig över kvaliteten på konsekvensutredningar till författningsförslag som kan få effekter av betydelse för företag.

Utbildningsdepartementet

Yttrande över Fler vägar till arbetslivet (SOU 2024:74)

Regelrådets ställningstagande

Regelrådet bedömer att konsekvensutredningen inte uppfyller kraven i 6 och 7 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning.

Den 6 maj 2024 trädde förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar i kraft. För kommittéer och särskilda utredare som har tillkallats före nämnda ikraftträdande tillämpas förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning.

Motivering till Regelrådets ställningstagande

Det remitterade betänkandet innehåller förslag till nya och ändrade regler som syftar till att det i gymnasieskolan ska finnas flera vägar till arbetslivet som tar hänsyn till behoven på arbetsmarknaden, elevers olika förutsättningar för lärande och att många elever inte är redo att göra sitt yrkesval redan i årskurs nio.

Regelrådets uppdrag är att granska konsekvensutredningar till förslag som bedöms få effekter av betydelse för företag. I det nu remitterade betänkandet föreslås regler som kan få effekter för dels enskilda huvudmän inom skolan, dels för näringslivets kompetensförsörjning i stort. De företag som engagerar sig i arbetsplatsförlagt lärande för fler elever kommer likaså att påverkas. Mot den bakgrunden hade det varit behövligt med tydligare beskrivningar av berörda företag utifrån antal, storlek och bransch. Utifrån ett kompetensförsörjningsperspektiv, och därmed påverkan på företagets verksamhet, hade det varit värdefullt att belysa om vissa branscher kommer att påverkas särskilt av förslaget. Regelrådet har i konsekvensutredningen heller inte kunnat utläsa beskrivningar av förslagets kostnads- och konkurrenspåverkan. För det fall att sådana effekter inte bedöms uppstå, behöver det anges och motiveras.

Regelrådet kan inte bortse från nämnda brister vid en sammantagen bedömning av konsekvensutredningen. Regelrådet rekommenderar förslagsställaren att komplettera konsekvensutredningen med utförligare beskrivningar av förslagets effekter för företag.

Innehållet i förslaget

I det remitterade betänkandet finns det förslag till följande nya och ändrade regler i följande författningar:

- Skollagen (2010:800),
- Högskolelagen (1992:1434),
- Lagen (2009:128) om yrkeshögskolan,

- Gymnasieförordningen (2010:2039),
- Förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning,
- Förordning om statsbidrag för utbildning på entreprenad inom små och dyra yrkesområden.

De nya och ändrade reglerna föreslås träda i kraft den 1 juli 2026, med vissa olika övergångsregler.

Bedömning av delasppekter

Bakgrund och syfte med förslaget

I betänkandet anges att i juni 2022 beslutade regeringen direktiv till utredningen med uppdrag om att lämna förslag som bidrar till att trygga kompetensförsörjningen och att fler elever får med sig de kunskaper de behöver för att kunna försörja sig själva. Syftet beskrevs som att det i gymnasieskolan ska finnas flera vägar till arbetslivet som tar hänsyn till behoven på arbetsmarknaden, elevers olika förutsättningar för lärande och att många elever inte är redo att göra sitt yrkesval redan i årskurs nio. I uppdraget ingick att analysera vilka möjligheter som elever som är obehöriga till nationella program på gymnasiet har att välja skola och utbildning och vid behov lämna förslag på valbara yrkesutbildningar inom gymnasieskolan som i större utsträckning tar hänsyn till elevers olika förutsättningar.

Följande anges i konsekvensutredningen gällande nya yrkesutbildningar. Det råder brist på gymnasialt yrkesutbildad arbetskraft. Samtidigt är tillgången till yrkesutbildning för elever som inte är behöriga till nationella program ofta begränsad. Den nationella styrningen av yrkesutbildningen för denna målgrupp är bristfällig och varken innehåll eller utbud är likvärdigt. Alla elever får därmed inte den förberedelse de behöver för arbetslivet. Det finns behov av nya mer strukturerade och arbetsmarknadsrelevanta yrkesutbildningar för elever som inte är behöriga till nationella program. Utbildningarna behöver anpassas efter både behoven på arbetsmarknaden och efter elevernas olika förutsättningar. Därför bör utbildningarna ha ett tydligt yrkesinnehåll med fokus på förberedelse för arbetslivet och mindre inslag av allmänt innehåll.

Följande anges i konsekvensutredningen gällande yrkesutbildning för elever på högskoleförberedande program. Elever som direkt efter ett högskoleförberedande program vill börja arbeta riskerar att vara sämre förberedda för arbetslivet än om de valt ett yrkesprogram. Dessutom är det många arbetsgivare som har svårt att hitta gymnasialt utbildad arbetskraft. Utredningen ska vid behov föreslå hur elever på högskoleförberedande program som vill arbeta direkt efter gymnasieskolan ska kunna erbjudas yrkesutbildning som underlättar etableringen på arbetsmarknaden.

Följande anges i konsekvensutredningen gällande yrkesprov. Yrkesprov kan vara viktigt för en arbetssökande genom att det kan bidra till att synliggöra yrkeskunnandet. Yrkesprov kan även bidra till att stärka yrkesutbildningens arbetsmarknadsrelevans och tydliggöra vad yrkesutbildningen leder till. Det förekommer redan yrkesprov inom vissa branscher idag och utredningen ska analysera om obligatoriska eller frivilliga yrkesprov på gymnasial nivå bör införas och föreslå hur det kan regleras.

Följande anges i konsekvensutredningen gällande kompetensförsörjning inom små yrkesområden. Att trygga kompetensförsörjningen inom små yrkesområden är genuint svårt inom gymnasieskolans ram. Utredningen ska därför med utgångspunkt i erfarenheter från försöksverksamheten med branschskolor föreslå hur behovet av utbildning inom små yrkesområden mer ändamålsenligt kan tillgodoses inom gymnasieskolan.

Följande anges i konsekvensutredningen gällande rätt att fullfölja utbildningen på individuella program i anpassade gymnasieskolan. Liksom i gymnasieskolan bedrivs utbildningen i anpassade gymnasieskolan i form av program. För den som inte kan följa undervisningen på ett nationellt program erbjuds utbildning på ett individuellt program men det saknas i dagsläget rätt att fullfölja en sådan utbildning. Utredningen ska lämna förslag på en sådan rätt.

Följande anges i stort gällande utredningens förslag och bedömningar.

Det föreslås nya yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng, som är mer praktiskt inriktade och ska ha ett tydligt fokus på förberedelse för arbetslivet. Programmen ska innehålla samma yrkesämnen som dagens nationella yrkesprogram men omfattningen av gymnasiegemensamma ämnen ska vara mindre. Målgruppen för yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng är främst elever som inte är behöriga till dagens nationella program men som har godkända betyg i minst tre grundskoleämnen. 1 900-poängsprogrammen ska i normalfallet genomföras på tre år och syftar till ett gymnasialt yrkesutbildningsbevis. På samma sätt som det finns examensmål för dagens nationella yrkesprogram så ska det finnas nationellt fastställda yrkesutbildningsmål för de nya yrkesprogrammen. Hemkommunen ska ansvara för att erbjuda ett allsidigt urval av yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng.

Utredningen föreslår att introduktionsprogrammen individuellt alternativ och yrkesintroduktion avskaffas till följd av att yrkesutbildningar införs som står öppna för elever som har tre godkända grundskolebetyg. Vidare föreslår utredningen att individuellt förberedelseprogram införs, som utformas utifrån elevens behov och förutsättningar och syftar till att eleverna ska gå vidare till annan fortsatt utbildning eller få en arbetsmarknadsinriktad utbildning som underlättar för dem att gå vidare till arbetsmarknaden.

Det föreslås vissa nya och justerade behörighetskrav till gymnasieskolan. Likaså föreslås det en försöksverksamhet med yrkesinslag på högskoleförberedande program.

Utredningen föreslår att offentliga huvudmän ska kunna utföra undervisning på entreprenad i karaktärsämnen som har en yrkesinriktad profil, samt i gymnasiearbete och yrkesprov inom gymnasieskolan och anpassad gymnasieskola. Förslaget innebär en möjlighet för alla skolhuvudmän att utföra undervisning på entreprenad, inte bara fysiska eller juridiska personer. Utredningen bedömer att de utökade möjligheterna för offentliga huvudmän att bedriva utbildning på entreprenad inte fullt ut löser utmaningen med kompetensförsörjningen inom små och dyra yrkesområden. Därför föreslår utredningen att det ska införas ett statsbidrag för att stimulera utbildning inom sådana områden.

Regelrådet finner att beskrivningen av bakgrund och syfte med förslaget är godtagbar.

Alternativa lösningar och effekter av om ingen reglering kommer till stånd

Regelrådet har i vissa delar i betänkandet funnit en beskrivning av alternativa lösningar, såsom exempelvis att utredningen har övervägt en ny nivå av yrkesexamen, med lägre krav

på allmänna ämnen.¹ När det finns redovisningar i betänkandet i stort, är det önskvärt med en tydlig hänvisning i konsekvensutredningen var sådana beskrivningar återfinns. I avsnitt 2.4 i betänkandet framgår det att utredningen har haft samråd med en expertgrupp och att i de samtalen har utredningens uppdrag, alternativa lösningar samt dilemman diskuterats. Det hade varit särskilt önskvärt att ange i konsekvensutredningen vilka alternativa lösningar som då har övervägts i anslutning till detta. Med det sagt, kan de beskrivningar som finns godtas.

Regelrådet finner att beskrivningen av alternativa lösningar och effekter av om någon reglering inte kommer till stånd är godtagbar.

Förslagets överensstämmelse med EU-rätten

I konsekvensutredningen anges att förslagen inte bedöms få några konsekvenser för överensstämmelse med EU-rätten och andra internationella åtaganden.

Vidare anges det att utredningen inte lämnar några förslag som innebär att hantering av personuppgifter införs på något helt nytt område. Utredningens förslag innebär inte att några känsliga personuppgifter ska hanteras och anses inte heller i övrigt ha några konsekvenser för den personliga integriteten. Det bedöms därför inte finnas någon anledning att analysera hur förslagen förhåller sig till EU:s dataskyddsförordning.

Regelrådet har inte funnit någon anledning till att ifrågasätta förslagsställarens bedömning och finner att beskrivningen av förslagets överensstämmelse med EU-rätten är godtagbar.

Särskild hänsyn till tidpunkt för ikraftträdande och behov av speciella informationsinsatser

I betänkandet framgår att flertalet av de nya och ändrade författningarna träder i kraft den 1 juli 2026, med övergångsregler för vissa bestämmelser. Enligt Regelrådet hade det varit önskvärt med utförligare beskrivningar av om särskild hänsyn behöver tas till tidpunkten för ikraftträdande, utifrån effekterna för enskilda huvudmäns eventuella omställningstid. Med det sagt, kan den beskrivning som finns godtas.

Regelrådet har i konsekvensutredningen inte kunnat utläsa en beskrivning av behovet av speciella informationsinsatser, vilket är en brist i redovisningen.

Regelrådet finner att beskrivningen av om särskilda hänsyn behöver tas till tidpunkten för ikraftträdande är godtagbar.

Regelrådet finner att beskrivningen av behovet av speciella informationsinsatser är bristfällig.

Berörda företag utifrån antal, storlek och bransch

Regelrådet har inte kunnat utläsa en beskrivning av berörda företag utifrån antal och storlek. Detta gäller för samtliga delar av förslaget som en företagspåverkan bedöms uppstå.

Berörda företag utifrån bransch framgår – dels påverkas enskilda huvudmän inom skolan, dels att i ett kompetensförsörjningsperspektiv som sådant skulle ett stort antal branscher kunna påverkas. Däremot framgår det, såvitt Regelrådet kan se i konsekvensutredningen,

¹ Betänkandet s 359.

inte någon beskrivning av om vissa branscher kommer att gynnas särskilt av den här sortens utbildningar, vilket hade varit behövlig information.

Regelrådet finner att beskrivningen av berörda företag utifrån antal, storlek och bransch är bristfällig.

Påverkan på berörda företags kostnader, tidsåtgång och verksamhet

Regelrådet har i konsekvensutredningen inte kunnat utläsa en beskrivning av förslagets påverkan på berörda företags kostnader och tidsåtgång, vilket är en brist i redovisningen.

Gällande verksamhetspåverkan framgår det att kompetensförsörjningen kommer att påverkas i positiv riktning, liksom att arbetsgivare berörs genom att engagera sig i arbetsplatsförlagt lärande för fler elever. Förslaget om yrkesprov bedöms dels bidra till att yrkesutbildningarnas mål och innehåll synliggörs, dels till förbättrad samverkan mellan skola och arbetsliv. Båda dessa aspekter bedöms bidra till att öka yrkesutbildningarnas kvalitet och attraktionskraft vilket bör bidra till anställande företags kompetensförsörjning. Som framgår så finns det vissa beskrivningar av förslagets verksamhetspåverkan, men Regelrådet har i konsekvensutredningen inte kunnat utläsa en närmare beskrivning av vilka branscher, och därmed företag vars verksamhet som särskilt kommer att påverkas av förslaget, vilket hade varit behövlig information.

Regelrådet finner att beskrivningen av förslagets påverkan på berörda företags kostnader, tidsåtgång och verksamhet är bristfällig.

Påverkan på konkurrensförhållandena för berörda företag

Regelrådet har inte kunnat utläsa en beskrivning av förslagets påverkan på konkurrensförhållandena för berörda företag, vilket är en brist i redovisningen. I förslag av det nu remitterade ärendets karaktär är det exempelvis värdefullt med en beskrivning av hur förslaget påverkar de enskilda huvudmännen, om de kan komma att påverkas på ett annat sätt än de offentliga huvudmännen. Om någon konkurrenspåverkan inte bedöms uppstå, behöver det anges och motiveras.

Regelrådet finner att beskrivningen av förslagets påverkan på konkurrensförhållandena för berörda företag är bristfällig.

Regleringens påverkan på företagen i andra avseenden

Regelrådet har inte kunnat utläsa en beskrivning av regleringens påverkan på företagen i andra avseenden. Mot bakgrund av att Regelrådet har identifierat ett flertal brister i konsekvensutredningen i övrigt, går det inte att utesluta att regleringen likaså skulle kunna få påverkan på företagen i andra avseenden.

Regelrådet finner att beskrivningen av regleringens påverkan på företagen i andra avseenden är bristfällig.

Särskilda hänsyn till små företag vid reglernas utformning

Regelrådet har i konsekvensutredningen inte kunnat utläsa en beskrivning av om särskilda hänsyn behöver tas till små företag vid reglernas utformning, vilket är en brist i redovisningen. Om sådan hänsyn inte kan tas, behöver det anges och motiveras. Beskrivningen kan dock inte utelämnas.

Regelrådet finner att beskrivningen av om särskilda hänsyn kan tas till små företag vid reglernas utformning är bristfällig.

Regelrådet behandlade ärendet vid sammanträde den 14 maj 2025.

I beslutet deltog Anna-Lena Bohm, ordförande, Helena Fond, Hans Peter Larsson, Roland Sigbladh och Lars Silver.

Ärendet föredrogs av Katarina Garinder Eklöv.

Anna-Lena Bohm
Ordförande

Katarina Garinder Eklöv
Föredragande